

Suriye İç Savaşında Göç ve Kadın

Asiye Bekarca Şen¹

Cem Vural²

Öz

15 Mart 2011 tarihinde, Suriye muhalefetinin, Baas iktidarına karşı gösterileriyle Suriye'deki olaylar başlamış ve bugün karşılıklı olarak silahlı çatışma halinde devam etmektedir. İç karışıklığın üçüncü yılında yaklaşık 100.000 kişi hayatını kaybetmiş ve 1.948.746 Suriyeli vatandaş kendi ülkesini terk ederek Türkiye, Irak, Lübnan, Ürdün ve Mısır'a sığınmacı olarak yerleşmiştir. Ülkelerini terk eden nüfusun % 75'ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacılar ilk olarak Türkiye'ye Nisan 2011 yılında gelmeye başladılar. Türkiye Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nun (AFAD) yeterli ve gerekli alt yapıyı çok kısa sürede oluşturması ve açık kapı politikası izlemesi sonucu Suriyeliler tarafından öncelikli tercih edilen ülke olmuştur. Ağustos 2013 tarihi itibarıyla Türkiye'de 14 çadır kent ve 6 konteyner kent kurulmuştur, kamp içinde 200.150 ve kamp dışında yaklaşık 300.000 olmak üzere toplam 500.150 Suriyeli sığınmacı barınmaktadır. AFAD tarafından gerçekleştirilen Suriyelilerin memnuniyetini ölçmeye yönelik olarak yapılan araştırmaya göre kamp içi ve kamp dışındaki Suriyelilerin %50'si kadın %50'si ise erkeklerden oluşmaktadır. Yaş gruplarına baktığımız zaman ise %33'ünü 0-11 yaş, %40'ını 12-30 yaş aralığındadır. Genel olarak nüfusun %70'ini 30 yaş altı oluştururken nüfusun genç ve bağımlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Anket sonuçları göstermektedir ki Suriyelilerin %60'ını bekârlar, bekârların da %46'sını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların çoğu ilkökul mezunu ve ev kadınıdır. Üniversite mezunları ise genellikle öğretmenlik yaparken ikinci sırayı yine ev kadınlığı almaktadır. Kadınlar, imkân tanınırsa genellikle toplumda kadına biçilen roller çerçevesinde terzilik, temizlik, tarım vb. işler yapmak istiyorlar. Türkiye'de Suriyeli kadınların sadece %2'si aktif olarak çalışmaktadır. İhtiyaçlar açısından araştırma bulgularına bakıldığında, çocuk bezi ve kadınlara yönelik özel ihtiyaçlara ulaşmakta kamp içi ve kamp dışında önemli farklılıklara rastlanmaktadır. Bu makalede AFAD tarafından gerçekleştirilen anket verilerinin yanı sıra Türkiye'de bulunan Suriyeli kadınlara dair gerçek hikâyeler anlatılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: AFAD, İç savaş, Kamp dışı, Kamp içi, Suriyeli kadın

Migration and Women in Syrian Civil War

Abstract

On 15 March 2011, the conflict in Syria began with the demonstrations of Syrian opposition against the Baath party and today it continues mutually in armed conflicts. In the third year of the internal conflict, approximately 100.000 people have lost their lives and 1.948.746 Syrian citizens by leaving their own countries have settled in Turkey, Iraq, Lebanon, Jordan and Egypt as refugees. Women and children comprise 75 % of the population who have left their own countries. Syrian refugees have firstly started to come to Turkey in April of 2011. Turkey has become the country which is primarily preferred as a result of AFAD's building of sufficient and necessary infrastructure in a very short time and its open-door policy. As the date of August 2013, 14 tent cities and 6 container cities have been built; 500.150 Syrian citizens, 200.150 of which inside the camps and approximately 300.000 of which outside the camps inhabit in Turkey. According to a research conducted by AFAD with the aim of measuring the satisfaction of Syrians, 50 % of Syrians living inside and outside the camps are men and 50 % of them are women. When we look at the age groups, ages 0 to 11 constitute 33 % of the population while ages 12 to 30 constitute 40 % of the population. In general, it is observed that 70 % of the population consists of people under the age of 30 and that population is young and dependent. The survey results show that 60 % of Syrians are single and 46 % of single people

1 Sosyal Çalışmacı, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 0312 2582323, asiye.sen@afad.gov.tr

2 AFAD Uzm.Yrd .Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 0312 2582323, cem.vural@afad.gov.tr

are women. Most of women are primary school graduates or housewives. While university graduates are working as teachers in general, being a housewife comes secondly. In case of providing, women are willing to do jobs in accordance with gender roles like tailoring, cleaning, agriculture etc. Only 2 % of Syrian women are included in active workforce in Turkey. When research findings are evaluated regarding the needs, it is encountered that there is a significant difference in accessing the diapers and the requirements special to women between inside and outside the camps. In this article, in addition to the results of the survey conducted by AFAD, the real stories of Syrian women in Turkey are explained as well.

Keywords: AFAD, Civil War, Outside the Camp, Inside the Camp, Syrian women

Giriş

Bu çalışmada hiçbir siyasi amaç güdülmeyen ve taraf tutulmadan Suriye iç savaşında göç olgusu ile Türkiye’deki Suriyeli kadın profilini ortaya koymak ve saha çalışmalarından elde edilen bilgilerin bir kısmını paylaşmak amaçlanmıştır. Bu çalışmada sunulan veriler 26 Eylül 2013 tarihine aittir ve Suriye iç savaşı devam ettiği için sayılar değişkenlik göstermektedir.

Savaş bir yıkım ve yok oluş sürecidir. Bu süreç çoğu zaman beraberinde zorunlu göçü getirmektedir. Zorunlu göç ile insanlar genellikle devletlerin siyasi, ekonomik ve sosyal bazı yaptırımları nedeniyle çevrelerini terk etmek zorunda kalırlar (Aker ve diğer, 2002; Buz, 2008). Yakın tarihimize baktığımız zaman zorunlu göç olgusunun yaşandığı birçok örnek görmek mümkün:

- 1979 yılında İran’da Şah rejiminin yıkılarak Humeyni rejiminin kurulması ve İran-Irak savaşının ardından 1.000 İran vatandaşının Türkiye’ye sığınması,
- 1989 yılında Bulgaristan’da artan insan ihlalleri sonucu 300.000’i aşkın Türk kökenli Bulgar vatandaşının Türkiye’ye sığınması,
- 1991 Körfez Savaşı’nda 500.000 Iraklı Türk’ün Türkiye’ye sığınması,
- 1992 Yugoslavya iç savaşı sonucu 25.000 Bosnalının Türkiye’ye sığınması,
- 1999 yılında Sırbuların Kosovalı Arnavutlara saldırması sonucu 20.000’i aşkın mültecinin Türkiye’ye sığınması bu örneklerden bazılarıdır (Buz, 2008; Çolak, 2013; Çetin, 2008).

Bu süreçte en çok siviller zarar görmektedir ve bunların % 70’ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları savaş sürecinde de kendini göstermektedir. Kadınlar; toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, sosyal ve kültürel önyargılardan kaynaklanan baskı ve zulüm, geleneklerle ilişkili bedensel ve ruhsal sağlıklarını bozan zarar verici uygulamalar, cinsel istismar, cinsel şiddet, aile içi şiddet gibi esas olarak kadın olmalarından kaynaklanan zulüm ve baskılardan kaçmak için de ülkelerini terk etmek ve başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalırlar (Akkaya, 2002; Moghadam, 2005; International Federation For Human Rigts, 2012). Bu göçün sığınmacı kadınlar üzerindeki etkileri; kadınların istismar, sömürü ve şiddete daha açık olması, verilen hizmetlere sınırlı ulaşmaları, göçle birlikte toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler, kadınların hareketlilik olanaklarının sınırlılığı, psikolojik olarak etkilenmeleri, ekonomik durumun değişimi ile bağlantılı sorunlar, kimliğin yeniden inşası ve sığınmacı olarak tanımlanmayla ilgili farklılıklardır (Buz, 2006).

Suriye’de 2011 yılından bu yana devam eden savaş ve çatışma ortamında 100.000 kişi hayatını kaybetmiş ve 1.911.282 Suriye vatandaşı ülkesini terk ederek Lübnan, Ürdün, Türkiye ve Irak’a sığınmıştır. Ülkelerini terk eden nüfusun % 75’ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır (The UN Refugee Agency[UNHCR], 2013). Türkiye’ye Nisan 2011 yılından itibaren gelmeye başlayan Suriye vatandaşlarına Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından geçici koruma sağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, sınırları içinde bulunan Suriye vatandaşlarını “geçici

koruma altına alınan Suriye vatandaşları” olarak tanımlamıştır. AFAD’ın yeterli ve gerekli alt yapıyı çok kısa sürede oluşturması, açık kapı politikası izlemesi ve yardımların devlet eli ile yapılıyor olması sonucu Suriyeliler tarafından tercih edilen öncelikli ülke haline gelmiştir. Ağustos 2013 tarihi itibarıyla 10 ilde 14 çadır kent ve 6 konteyner kent kurulmuştur (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2013). Kamp içinde 200.150 ve kamp dışında yaklaşık 300.000 olmak üzere toplam 500.150 Suriye vatandaşı barınmaktadır. Oluşturulan barınma merkezlerinde ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ve Türk Kızılay’ı ile birlikte barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık ve diğer birçok hizmet verilmektedir. Ayrıca okul, cami, çocuk oyun alanları, sağlık merkezleri gibi sosyal donatılarda bulunmaktadır. Barınma merkezlerinin dışında bulunan yaklaşık 300.000 Suriye vatandaşının günlük insani ihtiyaçları ve sağlık hizmetleri Başbakanlık AFAD koordinasyonunda sağlanmaya çalışılmaktadır(AFAD, 2013).

Yöntem

Bu araştırma nitel (kalitatif) ve nicel (kantitatif) araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır. Tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Suriye vatandaşları ile dil problemi yaşadığı için her iki veri toplama yönteminde tercüman kullanılmıştır.

Nicel araştırma, Suriye’deki iç karışıklıklar nedeniyle ülkemize gelerek geçici barınma merkezlerinde veya kendi imkânları ile barınma merkezlerinin dışında ikamet eden Suriye vatandaşlarının ihtiyaçlarının, sorunlarının, memnuniyet düzeylerinin ve gelecek beklentilerinin belirlenmesi amacıyla Başbakanlık AFAD tarafından 23 Haziran – 6 Temmuz 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma kapsamında nicel araştırma verilerinin tamamına değil kadın ile ilgili olan kısımlarına yer verilmiştir.

Geçici barınma merkezlerinin bulunduğu 10 ilde, 20 barınma merkezi ve bu 10 ilde barınma merkezi dışında yaşayan Suriye vatandaşlarından rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen; barınma merkezlerinde yaşayan 1.420 hane (hane reisi), barınma merkezlerinin dışında yaşayan 1.159 hane (hane reisi), toplamda 2579 hane (hane reisi) ile yüz yüze görüşme yöntemi ile barınma merkezlerinden 7.859, barınma merkezlerinin dışından 7.326, toplamda 15.185 kişiye ait (hanede yaşayan bireylere ait) veri elde edilmiştir.

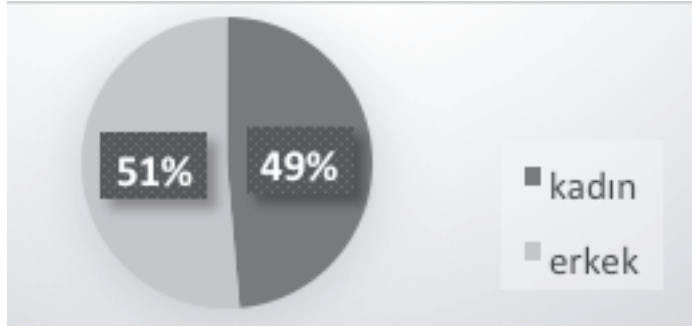
Nitel araştırma, geçici barınma merkezlerinin bulunduğu Kilis ilinde barınma merkezinde yaşayan ve birebir görüşme talep eden kişiler ile yapılan psikososyal destek görüşmeleri çerçevesinde kadınların Suriye’de iken neler yaşadıklarını, göçleri sırasında nelere tanık oldukları ve şu anki durumları araştırılmıştır. Her kadın ile en az 3 görüşme gerçekleştirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

İstatistiksel Veri

Türkiye’ye sığınan Suriye vatandaşları Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa’da kurulan barınma merkezlerine yerleştirilmişlerdir.

Barınma merkezleri dışına yerleşen Suriye vatandaşları barınma merkezlerinin bulunduğu illerin şehir merkezlerinin yanı sıra Mersin, İstanbul, Ankara, Konya gibi illere yerleşmişlerdir. Türkiye’ye sığınan Suriye vatandaşlarının %67’si güvenlik nedeniyle göç etmiştir.

Tablo1. Görüşülen Suriye vatandaşlarının cinsiyet dağılımı.

Tablo 1’de Suriye vatandaşlarının cinsiyet dağılımı kamp içinde ve dışında paralellik göstermektedir. Suriye vatandaşlarının % 49’unu kadınlar, %51’ini erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 2. Görüşülen Suriye vatandaşlarının yaş dağılımı

Yaş Grubu	Erkek	Kadın
0-12 Yaş	35,0%	35,8%
13-18 Yaş	15,6%	15,7%
19-54 Yaş	44,1%	43,3%
55-64 Yaş	3,4%	3,1%
65 + Yaş	1,9%	2,1%
Toplam	100,0%	100,0%

Tablo 2’de kadınların yaş aralıklarının dağılımlarına baktığımız zaman erkekler ile paralellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Suriye vatandaşlarının nüfusunun genel olarak genç bir nüfus yapısına sahip olduğunu görüyoruz. 0-18 yaş aralığı yaklaşık %50’lik bir paya sahipken, nüfusun yaklaşık %5’ini 55 ve üstündekiler oluşturmaktadır.

Tablo 3. Görüşülen Suriyeli vatandaşların medeni durumu

Medeni Durum	Erkek	Kadın
Bekâr	63,5%	56,9%
Evli	36,1%	39,8%
Eşi Ölmüş	0,4%	2,7%
Boşanmış	0,1%	0,6%
Toplam	100,0%	100,0%

Tablo 3’te kadınların % 56,9’unu, erkeklerin % 63,5’ini bekârlar oluşturmaktadır. Ülkenin genç bir nüfusa sahip olmasından dolayı bekâr oranının yüksekliği göze çarpmaktadır. Buna bağlı olarak nüfusun genç ve bağımlı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Görüşülen Suriye vatandaşlarının eğitim düzeyi

Eğitim Durumu	Erkek	Kadın
Okur-yazar değil	12,1%	19,0%
Okur-yazar	6,8%	8,1%
İlkokul	34,2%	35,4%
Ortaokul	23,6%	20,6%
Lise	12,5%	10,4%
Üniversite	10,9%	6,5%
Toplam	100,0%	100,0%

Tablo 4’te eğitim düzeyi yakından incelendiğinde; ilkokul mezunu ve daha alt düzey eğitim seviyelerinde kadın oranı yüksekken, ilkokul mezunu ve daha üst düzey eğitim seviyelerinde erkek oranının yüksek olduğunu görüyoruz. Genel olarak Suriye toplumunda kadınların erkeklere göre daha düşük okullaşma oranına sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Görüşülen Suriye vatandaşlarının mesleki dağılımı

Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin Mesleği	Erkek	Kadın	Toplam
1. El İşçiliği	13,0%	0,5%	7,2%
2. Ofis Çalışanı	3,6%	0,5%	2,2%
3. Ordu Çalışanı	0,9%	0,0%	0,5%
4. Sağlık Çalışanı	1,2%	0,6%	0,9%
5. Zanaatkâr	16,8%	1,6%	9,7%
6. Mimar-Mühendis-Müteahhit	2,6%	0,3%	1,6%
7. Hukukçu	1,3%	0,2%	0,8%
8. Tarım ve Hayvancılık	6,1%	0,9%	3,7%
9. Hükümet Çalışanı	7,9%	4,8%	6,4%
10. Yazar - Sanatçı	0,9%	0,0%	0,5%
11. Operatör	5,6%	0,1%	3,0%
12. Mesleği Yok	17,9%	86,5%	49,9%
13. STK Çalışanı	0,1%	0,0%	0,0%
14. Siyasi Parti Çalışanı	0,0%	0,0%	0,0%
15. Diğer	22,1%	4,0%	13,6%
Toplam	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 5'te meslek dağılımında ise çalışma hayatında özellikle yüksek statülü meslek kollarında erkek egemenliği göze çarpmakta olup, mesleği olmayan kadın oranının %86,5 gibi yüksek bir oran olduğunu görüyoruz. Erkeklerde ise bu oran %17,9 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 6. Görüşülen Suriye vatandaşlarının aile üyelerinden birinin psikososyal destek ihtiyacı olduğunu düşünen aile dağılımı

Psikolojik Desteğe İhtiyaç Olup Olmadığı	Erkek	Kadın
İhtiyaç Olduğunu Düşünüyorum	48,3%	51,9%
İhtiyaç Olduğunu Düşünmüyorum	51,7%	48,1%
Toplam	100,0%	100,0%

Tablo 6'da psikososyal desteğe ihtiyaç duyanlarının yaklaşık %52'sini kadınlar, %48'ini erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Genel olarak ise nüfusun yaklaşık yarısının psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Tablo 7. Görüşülen Suriye vatandaşlarından hanesinde hamile kadın bulunan aile dağılımı

Hanede Hamile Aile Bireyi Olup Olmadığı	Yüzde
Hamile Birey Var	13,2%
Hamile Birey Yok	86,8%
Toplam Yüzde	100,0%

Tablo 7'de hanesinde hamile kadın bulunan aile oranı 13,2 olarak karşımıza çıkmaktadır. Hamile kadınlar incinebilir grup kapsamında değerlendirildiği için hamile kadınların özel bakım ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Tablo 8. Görüşülen Suriye vatandaşlarından Türkiye'ye geldikten sonra hanesinde doğum yapan kadın dağılımı

Hanede Doğum Yapan Kadın Olup Olmadığı	Yüzde
Doğum Yapan Kadın Var	7,6%
Doğum Yapan Kadın Yok	92,4%
Toplam Yüzde	100,0%

Tablo 8'de Suriye vatandaşlarının Türkiye'ye geldikten sonra hanesinde doğum yapan kadın oranı %7,6'dır. Buna bağlı olarak da özel ihtiyaç bakım ve ihtiyaç gereksinimi duyan haneler bulunduğu söylenebilir.

Tablo 9. Görüşülen Suriye vatandaşlarından Türkiye'ye geldikten sonra doğum yapan kadınların nerede doğum yaptıklarının dağılımı

Doğumun Nerede Gerçekleştiği	Yüzde
Evde	1,1%
Kampta	2,1%
Hastane ya da Klinikte	96,3%
Diğer	0,5%
Toplam Yüzde	100,0%

Tablo 9'da sağlık kuruluşunda doğum yapanların oranı 96,3'tür. Türkiye'de kadınların doğum esnasında sağlık hizmetlerine ulaşmakta büyük bir sorun yaşamadığı söylenebilir.

Tablo 10. Görüşülen Suriye vatandaşlarından kötü muamele ile karşılaştıklarında nereye başvurmaları gerektiğini bilip-bilmediğinin dağılımı

Kötü Muamele İle Karşılaştıklarında Nereye Başvurmaları Gerektiğini Bilip Bilmeme Durumu	Cinsiyet	
	Erkek	Kadın
Biliyor	54,6%	48,1%
Bilmiyor	45,4%	51,9%
Toplam Yüzde	100%	100%

Tablo 10'da kadınların % 48,1'i kötü muamele ile karşılaştığında nereye başvurabileceğini bilirken; % 51,9'u nereye başvurabileceğini bilmemektedir. Oranların birbirine yakın olduğu görülse de erkeklerde bunun tam tersi olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Kamp içinde görüşülen Suriyeli kadınlara imkân sağlanırsa üretim yapmak isteyip-istemediklerinin dağılımı

Kamp İçinde İmkân Sağlanırsa Üretim Yapmak İsteyip İstemediği	Yüzde	
Evet	54,6%	48,1%
Hayır	44,8%	51,9%
Toplam	100 %	100%

Tablo 11'de kamp içindeki Suriyeli vatandaşların % 55,2'si imkân sağlandığı takdirde üretim yapmak isterken %44,8'i üretim yapmak istememektedir. Üretim yapmak isteyen kadın oranı % 50'den fazla olmasına rağmen, istemeyenlerin oranının da yüksek olduğunu görüyoruz. Bu duruma bağlı olarak bağımlı kadın oranının yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 12. Kamp içinde yaşayan kadınlara imkân sağlanırsa yapmak istedikleri işlerin dağılımı

Üretim Yapma İmkânı Verilirse Yapmak İstenilen İşler	Toplam %
Ne olursa olsun	30,4%
Terzi	21,7%
El işleri	15,9%
Öğretmen	14,5%
Tarım	10,1%
Ticaret	7,2%
Toplam Yüzde	100%

Tablo 12’de kamp içinde yaşayan kadınlara imkân verilirse üretim yapmak isteyenlerin %30,4’ü ne iş olursa olsun derken, % 7,2’si ticaretle uğraşmak istemiştir. Kadınların tercih ettikleri mesleklere baktığımız zaman, kadına toplumsal rolde çizilen çerçevedeki meslekleri tercih ettiklerini söyleyebiliriz. Kadınların büyük çoğunluğunun da yapmak istedikleri işi tanımlayamadıkları dağılımda görülmektedir.

Tablo 13. Kamp içinde ve kamp dışında yaşayan kadınların çocuk bezine ulaşım dağılımları

Çocuk Bezi	Kamp İçi	Kamp Dışı
Çok Kolay	24,6%	10,6%
Kolay	40%	20%
Normal	15,8%	19,8%
Zor	13,8%	41,9%
Çok Zor	5,8%	7,6%

Tablo 13’te kadınların % 40’ı çocuk bezine kolay ulaşırken bu rakam kamp dışında %20’lere düşmektedir. Suriyeli kadınların çocuk bezine ulaşım oranları kamp içinde ve kamp dışında önemli oranda farklılık göstermektedir. Kamp içinde çocuk bezine ulaşım kolay iken kamp dışında zorlaşmaktadır. Bu farklılığın kamplarda yapılan yardımlardan kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 14. Kamp içinde ve kamp dışında yaşayan kadınların, kendilerine yönelik özel ihtiyaçlarına ulaşım dağılımları

Kadınlara Yönelik İhtiyaçlar	Kamp İçi	Kamp Dışı
Çok Kolay	24,6%	9,6%
Kolay	41,9%	22,6%
Normal	15,5%	20,3%
Zor	13,4%	40,2%
Çok Zor	6,8%	7,4%

Tablo 14’te kadınların, özel ihtiyaçlarına % 41,9’u kolay ulaşırken, bu rakam kamp dışında % 22,6’lara düşmektedir. Suriyeli kadınların, özel ihtiyaçlarına ulaşım oranları kamp içinde ve kamp dışında önemli oranda farklılık göstermektedir. Kamp içinde kadınların özel ihtiyaçlarına ulaşım kolay iken, kamp dışında zorlaşmaktadır. Bu farklılığın kamplarda yapılan yardımlardan kaynaklandığı söylenebilir.

Kadın Hikâyeleri

Bu çalışma çerçevesinde her kadının hikâyesi tek/kendine özgü olduğu için genellemeye gidilmeden tek tek ele alınarak toplumsal cinsiyet yaklaşımı üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Suriyeli kadınlardan hikâyelerin paylaşılması için gerekli izinler alınmış olup, metin içerisinde paylaşılan isimler değiştirilerek verilmiştir.

- i. **AYŞE;** Ayşe, 38 yaşında, evli, 3 çocuk annesi. Oğlu 6, kızlarından biri 3 diğeri 1 yaşında. Evlendikten sonra eşi farklı bir ülkeye giderek 1 yıl çalışmış ve kendi evlerini yaptırdıktan ve biraz birikim yaptıktan sonra geri dönmüş.

“Olaylar başladıktan bir süre sonra yaşadığımız şehre de yayıldı. Evimize çok yakın bir yere bomba düştü, çocuklar ile evde yalnızdım, çocukların o anki çığlıklarını ve camların patlamasını unutamıyorum. Patlamadan birkaç gün sonra ailecek akrabalarımıza gidiyorduk, evden çıkar çıkmaz evimize bomba düştü ve evimiz gözlerimizin önünde yandı, tüm emeklerimiz birikimimiz kaybolup gitti. Çocuklarım o günden bu yana altlarına işemektedirler. O sırada 9 aylık hamile idim, 2 hafta kadar kayınvalidemler ile yaşadık. Tekrar çatışmalar başladı ve muhalifler köyden bizi kurtardı. Türkiye’ye gelirken yolda doğum başladı ve sınır kapısında doğum gerçekleşti. x kampında yer olmadığı için bir tanıdığımızın konteynerinde kalmaya başladık. Eşim fotoğrafçılıkla ilgilendiği için muhaliflerle 1 yıl önce Suriye’ye giderek savaş fotoğrafları çekmeye başladı. Bir daha geri dönmedi ve eşimden haber alamadım. Suriye’ye savaşmaya gidip gelenlerden bazıları eşimin yakalandığını ve fotoğraf çektiği için gözlerini oyduklarını ama hayatta olduğunu söylediler, onu bu şekilde hayal etmek bile çok zor. Bazı gidenler de hayatta olduğunu söylediler. Hangisinin gerçek olduğunu bilmiyorum, 1 yıldır aynı ikilem arasında gidip geliyorum. Artık çok yoruldum, işkence çekmesinden ölmüş olmasını umut ediyorum, en azından huzurlu olur. Kampta son 6 aydır iki konteyner arasını kapattık ve yere halı sererek orada yaşamaya başladık. Çoğu zaman komşuların yardımları ile geçiniyorum.”

AFAD’dan gelen Sosyal Çalışmacılar olarak psikososyal destek sağladığımız süreçte kendisi ile görüştük. İkinci bireysel görüşmeye geldiği sırada çocuklarına yemek bırakmış fakat çocukları oyuna daldığı için yemeği fareler yemiş ve onlara verecek yemeği olmadığı için dayanamayıp bir kutu ilaç içerek intihar girişiminde bulunmuş. 10 dk. sonra çocuklarının ne olacağını düşünerek pişman olmuş, intihar ettiğini yakınlarına söyleyerek hastaneye kaldırılmış ve midesi yıkanarak kurtarılmış. Ayşe’nin intihar girişimi üzerine kamp yönetimi ile görüşülerek yeni kurulacak olan kampta konteynere yerleştirilmesi için gerekli işlemler yapıldı. Yapılan 5 görüşme sonunda kendisi ve çocukları için ayakta durması gerektiği ve onlar için hayatını yeniden kuracağını belirterek görüşmeler sonlandırılmıştır.

Savaş ve çatışma sürecinde siviller maddi ve manevi kayıplar yaşamaktadırlar. Maddi (ev, araba, eşya vb.) kayıplar ile birlikte emek ve hayalleri de yok olup gidebilmektedir. Savaşlar sırasında kadın ve çocuklar sağlık, barınma, beslenme, eğitim ve sosyal hizmetlerden daha fazla mahrum kalmakta ve mülteci durumuna düşebilmektedir (United Nations Development Fund For Women [UNIFEM], 2006). Bu süreçte doğru ve güvenilir bilgi kaynaklarına ulaşamamak kadınların yaşadığı belirsizliği ve ikilemi arttırmaktadır. Buna bağlı olarak kişide travma sonrası stres bozuklukları yaşanabilmektedir. Kadın çatışma ortamından uzaklaşsa bile yaşadığı depresyon, travma, anksiyete ve intihar gibi psikiyatrik bozuklukları devam edebilmektedir (UNIFEM, 2006). “Kadınlar eşlerini kaybettikleri ya da onlardan ayrıldıkları için kadınların sorumluluklarında ve rollerinde artış olmuştur.

Kadın evin reisi haline gelmiş, kadınların bakım veren rolleri artmış, annelik rolleri yaşamlarında daha merkezi hale gelmiştir. Bu durum Abadan-Unat (1984, s.16-26); Canat (1982, s.13); Srilaskshmi (2000, s.13); Raghuram (2004, s. 3); Abdülrahim (1993, s. 65) ve Esra (2004:2001) tarafından ifade edilmiştir (Buz, 2006). Suriyeli Ayşe'nin hikâyesi de bu bulguları desteklemektedir.

ii. Zeynep; Zeynep, 19 yaşında ve Şam'da iki katlı bir binanın ikinci katında ailesi ile oturmaktadır.

“Bir gün evimizin balkonundan sofraya bezi silerken, sokakta Esad askerleri bir grubu kovalıyordu ve o sırada marketten çıkan bir adam da ne olduğunu anlamadan kaçıyordu, fakat askerler onu yakaladı ve döverek ona elektrik vermeye başladılar. Adamın yalvarmalarına rağmen ona elektrik vermeye devam ettiler, adamdan kan geldi ve bayıldı sonrasında ise adamı sürüklediler ve tüm kan sokaklara bulaştı. Olaylar daha da şiddetlenince ablamların yaşadığı şehre taşındık. Bir süre sonrada Alevi- Sünni çatışmaları başladı. Bu nedenle ablamlarla beraber başka bir köye taşındık. Çok geçmeden buraya da baskına gelmeye başladılar. Baskına gelecekleri haberini alınca tüm kadınlar ve çocuklar ile caminin altındaki depoya saklandık. Saklandığımız depo karanlıktı ve toz, pislik, çamur, kir içindeydi, konuştuğumuzda tüm pislikler ağızımızdan içeri giriyordu. Erkeklerde dışarıda kalarak Esad'ın askerlerine karşı direndiler. Bir gece orada kaldık, küçük erkek kardeşimin kalbinde pil vardı ve kalbi durdu. O an ne yapacağımı bilemedim, ağlıyordum ve çok korkmuştum; kardeşimin kafasını yıkadım ve kollarına masaj yaptım, sonra kendine geldi. Tüm gece çatışma seslerini dinledik. Sabaha karşı depodan dışarı çıktık ve ortalık toz duman içindeydi. Herkes yine kendi evlerine dağıldı ama çok korkuyorduk. 3 gün geçmeden köye bomba atılır ve minibüse düştü, tüm insanlar parçalandı ve ertesi gün insanların parçalanmış cesetlerini poşetlere topladılar, poşetlerden kanlar akıyordu. Bu olaydan sonra babam ve ailem kardeşimin tedavisi için Fransa'ya gitti. Ben de ablam ve eşi ile x kampına gelerek buraya sığındık. Şuanda nişanlıyım, sadece tekrar tüm ailemle bir arada olmak istiyorum. Ben de parçalanarak mı öleceğim diye korkuyorum.”

Savaş ve çatışma süreci ile birlikte aileler parçalanmakta ve aile bağları kopmaktadır. Buna bağlı olarak kadınlar ve savaş mağdurları yaşadıkları sorunlarla baş etmede aile kaynaklarını kullanamamaktadır. Yaşanılan zorlu sürece ek olarak diğer aile üyelerine yönelik kaygılar yaşanabilmektedir. Kadınların tanık oldukları travmatik olaylar sonucunda travma sonrası stres bozuklukları ve depresyon yaşamaları kaçınılmaz olmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı personeli tarafından Kilis'te gerçekleştirilen çalışma kapsamında 819 kişi ile yapılan görüşme sonucunda % 74,75'inin savaş travmasından ağır bir şekilde etkilendiği tespit edilmiştir. (mustafacetinkaya80@gmail.com, 29 Temmuz 2013). Erkekler daha çok çatışma alanında yer alırken, kadınlar ise toplumsal rolleri çerçevesinde çocukları, yaşlıları vb. grupları koruyan kollama rollerini üstlenmektedir. Suriyeli Zeynep'in hikâyesinde bu bulguları görmekteyiz.

iii. Emine; Emine, 40 yaşında ve ev hanımı.

“Savaş başlamadan 1 yıl önce eşimi kaybettim. Evim vardı ve maddi durumumuz da iyiydi, 2 oğlum da Esad'ın ordusunda görev yapıyordu. İç çatışma başladıktan sonra Esad'ın askerlerinden, iki oğlumdan birinin muhalif olduğunu düşündüklerini öğrenince oğlumun bodrumu olan bir masa altı kadar dar, sadece onun yatarak girebildiği bu yerde sakladım. Bodrum ile ev arasında haberleşebilmek için ip ile zil düzeneği kurduk ve oğlumun dışarıya çıkmasını istediğimde o zille haberleşiyorduk. Dışarıya çıktığı zamanlarda oğluma kadın kıyafetleri ve peçe giydirerek onu sakladım bir süre. Kadındım ve çaresizdim, diğer oğlumun da aynı şeyleri yaşamasından, onu bulmalarından korkuyordum. Yalnızdım, ne yapacağımı, nereye gideceğimi, kimden yardım isteyeceğimi bilemiyordum. Aradan çok geçmeden Esad'ın askerleri gelerek saklandığı yerden oğlumun buldu ve ona gözümün önünde döverek elektrik verdiler ve onu sürükleyerek götürdüler. Onlara engel olmak istedim fakat bir asker beni kollarımdan tutuyordu, çok çaresizdim. Her şeyi izleyip hiçbir şey yapamadığım, olanlara engel olamadığım için kendimi hâlâ çok suçlu hissediyorum. Sonra duydum ki diğer oğlumun da aynı suçla suçlanmışlar ve her ikisine de işkence yapmışlar. Eve geldiklerinde ikisinin de iki bacağı, kendilerine karşı savaşmamaları için kurşunlanmıştı. Oğullarım serbest bırakıldıktan bir süre sonra, işkence yapılarak serbest bırakılan 6 arkadaşını da evimize getirdiler ve onları evde sakladık.”

Fakat çok geçmeden askerler tekrar geldi ve hepsini gözümüzün önünde tarayarak evimizi ateşe verdiler. Bu yüzden kendimi affedemiyorum, onları evimde saklamasaydım belki bulamazlardı. Bu olaydan sonra kalacak yerimiz kalmadı ve hiç kimsemiz olmadığı için çocuklarımızı da alarak Türkiye'ye gelmek için yola çıktık, fakat bir gece boyunca boğazımıza kadar suyun içinde bekledik. Ertesi gün yola ıslak kıyafetlerimiz ile devam ettik. Türkiye'ye gelince oğullarımı kurtardığım için çok mutluydum, şükrediyordum fakat olanları aklımdan çıkarmam mümkün değil."

Savaş ve çatışma sürecinde tek başına olan kadınlar, ailelerinin annelik rollerinin yanı sıra babalık rollerini de yerine getirmektedir (Buz, 2006). Kadının iş yükünü ve sorumluluğunu arttıran bu durum, savaş ve çatışma hallerinde çok daha zorlayıcı olmaktadır. Toplumsal cinsiyete bağlı olarak erkekler çatışma alanlarında can güvenliğini sağlamaya çalışırken, kadınlar geri planda aile üyelerinin can güvenliğini sağlamak ve onları korumak zorunda kalmaktadır. Kadınların çatışma ortamlarında çaresizlik hissini çok yoğun olarak yaşadıkları ve bu hissi ifade ettikleri görülmektedir. Savaşlarda kadınların görevleri daha çok cephe gerisinde yaraları sarmak ve ihtiyacı olanlara yardım etmek olarak şekillenmektedir. Bu durum kadının aile içindeki rolü ile bire bir örtüşmektedir. Bu yardım sürecinin farklı sonuçlandığı durumlarda kadının kendisini suçlama davranışına meyilli olduğu görülmektedir. Suriyeli Emine'nin hikâyesinde olduğu gibi savaş ve çatışmalarda kendiliğinden gelişen rol dağılımlarının toplumsal cinsiyet rolleri ile paralellik gösterdiğini görüyoruz.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma çerçevesinde Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan kadınların kadın profilleri sosyo-demografik veriler ve kadınlara özel durumlar çerçevesinde ortaya koyma çalışıldı. Türkiye'ye sığınan kadınlar ve erkekler arasında cinsiyet, yaş, medeni durum gibi sosyo-demografik özellikler açısından benzerlikler taşırken, söz konusu eğitim ve mesleki özellikler olduğu zaman farklılıklar görülmektedir. Kadınların özellikle meslekleri ve yapmayı tercih ettikleri işler açısından değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkin olduğu görülmektedir.

Paylaşılan hikâyelerde de görüldüğü gibi kadınlar savaş, çatışma ve göç sürecinden erkeklere göre daha fazla etkilenmektedirler. Kadınların sorumluluk ve rollerinde artış yaşanmaktadır. Sağlık, barınma, beslenme, eğitim ve sosyal hizmetler gibi temel insani hizmetlere ulaşmakta sorun yaşamaktadırlar. Toplumun her alanında olduğu gibi savaş, çatışma ve göç alanlarında en çok emek harcayan ve yer alan kadınlar iken, görünmez olarak kalan da yine kadınlar olmaktadır. Son zamanlarda bu konuda yapılan çalışmalarda artış olsa da daha özel kadın çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Savaş ve göç sürecini anlatan birçok farklı kaynaktan kadınların temel gereksinimlerine ve özelliklerine yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışmada bunlardan farklı olarak şunlar önerilmektedir:

- Savaş, çatışma ve göç sürecine ilişkin politikalar üretilirken kadınların yaşadığı sorunları önlemeye yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar geliştirilmelidir.
- Sunulan temel insani hizmetlerin yanında psikososyal destek hizmetlerinin de öncelikli çalışmalar arasında yer alması sağlanarak, kadınların yaşadıkları travmaların etkileri azaltılabilir.
- Aile reisi durumunda kalan kadınların desteklenmesine yönelik politika çalışmalarında bulunularak kadınların bu süreçte desteklenmesi sağlanabilir.
- Kadınlar savaş, çatışma ve göç sürecinde sürekli "mağdur" olarak değerlendirilmektedir. Özellikle hane reisi rolünü üstlenmek durumunda kalan kadınlar... Oysa onlara

yönelik hizmetler ve politikalar geliştirilerek kadının toplumsal cinsiyet çerçevesindeki rolleri kırılarak gelişimi sağlanabilir. Bu sürecin getirdiği sorumluluk ve yeni roller kadının yeniden yapılanmasında bir araç olarak kullanılabilir

Kaynakça

- Afet Raporu-Suriye. (b.t.). 05 Ekim 2013, <http://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747>
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). *Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları*. 17 Ekim 2013, <http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/apd/fulltext/2002/97.pdf>.
- Akkaya, A. (2002). Mülteci Kadınlar ve Sığınmacı Kadınlar. *Toplum ve Hukuk Dergisi*, 2 (4), s.75-83.
- Buz, S. (2006). *Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), s.3.
- Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. 05 Ekim 2013, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-77-434>.
- Çetin, T. (2008). *Bulgaristan'daki Soydaşlarımızın Türkiye'ye Göç Etme Süreçlerini Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*. 05 Ekim 2013, tdae.ege.edu.tr/files/turhancetin.doc.
- M. Çetinkaya (mustafacetinkaya80@gmail.com, 29 Temmuz 2013).
- Çolak, F. (2013). *Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951)*. 05 Ekim 2013, http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/175743/makaleler/14/arastrmx_175743_pp_113-145.pdf.
- Inter-Agency Regional Response For Syrian Refugees*. (n.d.). Retrieved August 14, 2013, from <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/>
- International Federation For Human Rights-FİDH. (2012). *Violence Against Women in Syria: Breaking The Silence*, Briefing Paper Based on an FIDH assessment mission in Jordan. 20 Ekim 2013, <http://www.fidh.org/en/north-africa-middle-east/syria/Violence-against-women-in-Syria-Breaking-the-silence-13134>
- Moghadam, M.V. (2005). *Peace bulding and Reconstruction with Women: Reflections on Afganistan, Iraqand Palestine*. 07. Ekim 2013, <http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2013/03/Moghadam-V.2005.Peacekeeping-and-Reconstruction-with-Women-in-Irag.pdf>.
- United Nations Development Fund For Women-UNIFEM. (2006). *Gender and Conflict Analysis*, UNIFEM Policy Briefing Paper. 20 Ekim 2013, http://www.unifem.org/attachments/gender_issues/women_war_peace/GenderAndConflictAnalysis_UNIFEMPolicyBriefingPaper_200610_en.pdf